

Ухачевський Д.С.
студент III курсу
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доктор права
Українського вільного університету,
доцент, завідувач кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ
Кравчук М.В.

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (1918 Р.)

Постановка проблеми. Впродовж тривалого історичного розвитку більшість держав Європи проходили еволюційний шлях державотворення, формуючи власну державну і правову культуру, як основу національної самобутності. Проте тривалий час територія України перебувала під гнітом іноземних держав, що в подальшому було передумовою поразки національно-визвольної боротьби українців за свою незалежність в період 1917-1921 рр. На нинішньому етапі державотворення необхідно враховувати попередній досвід державного будівництва, і не допускати помилок минулого. Цілком логічно погодитись з думкою М. Кравчука, який підкреслив: *«Дуже важливе значення в сучасних складних умовах нашого існування має розкриття славетних сторінок збройної боротьби українців проти чужоземних загарбників за українську державність. Ідея збройного чину наших пращурів важлива для пробудження національної гордості та усвідомлення молодого покоління, якому випадає роль захисників нашої, ще такої слабкої державності»* [5, с. 3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. дослідження проблематики історичних передумов створення української держави на території Східної Галичини здійснювалось багатьма вітчизняними науковцями, серед яких В.Я. Білоцерківська П.П. Гай-Нижник, Г.С. Ігошкін, О.А. Вівчаренко, М. В. Кравчук, В.С. Кульчицький, М. Р. Литвин, В.Д. Мирощук, А.Л. Папікян, І.Я. Терлюк, Б.Й. Тищик, І.М. Томюк.

Після смерті останнього князя Галицько-Волинської держави в 1340 році закінчується доба державотворення на західноукраїнських землях, що призводить до боротьби сусідніх держав за Буковину, Волинь, Галичину і Закарпаття, яка завершилась поневоленням цих земель і тривалим періодом панування іноземними державами територією Західної України.

Починаючи з 1772 року територія Східної Галичини переходить під юрисдикцію Австрійської, а згодом Австро-Угорської імперії. Австрійська

імперія заявила про свої права на Галичину у спеціальному меморіалі від 1771 р. який мав назву «Вивід прав Угорської корони до Червоної Русі і до Поділля, так само як Чеської корони – до князівств Освецима й Затора» [3, с. 60].

Під впливом ідей слов'янського відродження та романтизму в 30-х роках XIX століття, які в той час поширювались серед поляків та чехів, спостерігається активізація національно-культурного руху. Першопрохідцями національного відродження в Східній Галичині були учасники науково-просвітницького гуртка «Руська трійця» Іван Вагилевич, Маркіян Шашкевич та Яків Головацький. Діяльність учасників гуртка була спрямована на формування національно-патріотичного духу серед молоді Галичини. Засновники гуртка визначили основне завдання своєї діяльності: «Підняти дух народний, просвітити народ». Шляхом реалізації даного завдання вони вбачали у використанні друкованої творчості та літератури українською мовою.

Апогеєм діяльності «Руської Трійці» було видання в 1837 році альманаху «Русалка Дністровая», девізом якого стали слова Яна Коллара: «Не тоді, коли очі сумні, а коли руки дільні, розцвітає надія» [7]. Основною заслугою альманаху була ідея про національну гідність українців Галичини та красу української народної мови та народної словесності. Проте бачучи в альманасі загрозу австрійська влада заборонила, а згодом і сама «Руська Трійця» розпадається. Незважаючи на нетривалий період діяльності гуртка він заклав основу нової демократичної культури в Галичині та орієнтацію на національну самобутність.

Важливою передумовою в становленні державницьких ідеї на території Східної Галичина стала так звана «весна народів» яка була буржуазно- демократичною революцією в низці країн Європи, в тому числі і Австрійській імперії. Під впливом революції австрійський імператор проголошує конституцію і надає громадянам низку демократичних свобод. 2 травні 1848 р. представники українських національних сил утворюють Головну Руську Раду, яка фактично стає першою українською політичною організацією на території західноукраїнських земель. Очолив Раду перемишльський єпископ Григорій Яхимович. В основі своєї діяльності Головна Руська Рада взяла декларацію національної єдності українського народу, який перебував як на території Австрійської так і на території Російської імперій.

Основними напрямками діяльності Головної Руської Ради було: по-перше, консолідація національно визвольного руху в Галичині; по-друге, представлення інтересів українців Галичини перед австрійським урядом; по-третє, здійснення інформаційної політики шляхом видання газети «Зоря Галицька».

Згодом революційний рух поширюється на провінційні міста і села, серед яких Станіслав (Івано-Франківськ), Тернопіль та інші, де виникли місцеві ради з представників української інтелігенції.

У липні 1848 року розпочинає роботу австрійський парламент, в якому серед загальної кількості депутатів в 383 особи було 39 депутатів українського походження. Вони висунули вимогу про відмінення кріпацтва на території Східної Галичини так як на всій території Австрійської імперії. Проте в березні 1849 року австрійський імператор Франц-Йосиф I розпустив парламент та видав нову антидемократичну конституцію, нівелювавши цим здобуті в період революції політичні та соціальні права і свободи громадян [2, с. 354].

Незважаючи на поразку демократичних сил в період революції 1848-1849 років, на території Східної Галичини утворилась нова парадигма громадсько-політичної думки, яка була спрямована на розвиток української самобутності та нових національних ідей.

У цьому плані М. Кравчук зазначив: *«маючи свій план національно-державного будівництва, Українська радикальна і Українська соціал-демократична партії приступили в кінці XIX ст. до формування молодіжних організацій спортивного (як тоді їх називали руханкового) спрямування в містах, і спортивно-пожежного – в селах, які називались «Сокіл» та «Січ». ...Вже перед Першою світовою війною в Галичині налічувалось близько 900 сокільських організацій та понад 1000 «Січей» [5, с. 7].*

На початку XX століття, а саме в період Першої світової війни 1914-1918 рр. в Австро-Угорській імперії настає економічна та соціальна криза, яка була обумовлена поразкою держави у цій війні. Відомий український політичний та громадський діяч Кость Левицький в червні 1917 року виступив із заявою в австрійському парламенті: *«українці домагаються... повної національно-територіальної автономії на їх з'єднаних національних територіях Австро-Угорщини».* Тут доцільно підкреслити, що саме Перша світова війна, як вважає М.Кравчук, стала каталізатором національно-визвольного руху за відродження української держави, в тому числі і на Східній Галичині.

6 серпня 1914 року на заклик Головної Руської Ради з числа українських добровольців формується військовий підрозділ у складі австро-угорської армії, який отримав назву Українські Січові Стрільці (далі УСС). Приймаючи участь в боях на східному фронті, бійці УСС, представники легіону в своїй діяльності, окрім імперських документів, керувались також і статутом «Січових стрільців».

За твердженням М. Кравчука: *«Після багатолітньої перерви Легіон Українських Січових Стрільців став першим українським військовим формуванням у XX столітті. Невеликий кількісно, але сильний своїм духом, готовністю до самопожертви в ім'я здобуття Україною своєї державності, за чотири роки Першої світової війни Легіон став першорядною бойовою одиницею» [4, с. 24].*

Згодом УСС стають рушійною силою української революції в Східній Галичині. Військова і політична діяльність легіону сприяла подальшому національно-визвольному руху українського суспільства в регіоні.

Як зазначив М. В. Лазаровича: «З УСС пов'язані яскраві етапи самовідданої праці, спрямованої на пробудження й утвердження поміж українства почуття національної гідності, ідеї соборності й незалежності держави» [6, с. 225].

На думку вчених: «В історію українського народу Українські Січові Стрільці вписали славетні сторінки боротьби за волю України. Три з них найбільш віковічні. Перша полягає в тому, що Січові Стрільці стали завершальним актом галицько-українського відродження. Друга – своїми невтомними військовими змаганнями вони звели величезну споруду: незалежну державу, ім'я якої Західноукраїнська Народна Республіка. Третя – це жертвна участь у визвольних змаганнях українського народу 1917-1921 років. У цей час діяли найбільш творчі та здорові сили українського народу, а між ними була і формація Січових Стрільців, яку в часи визвольної війни часто називали «Гвардією Української Армії» [5, с. 5].

У березні 1918 року Російська імперія, УНР укладає Брестський мир із державами четвертого союзу (Німецькою, Австро-Угорською, Османською імперіями та Болгарією). Предметом розгляду договору був також правовий статус західноукраїнських земель. Австро-Угорська імперія зобов'язувалась передати Російській імперії території Холмщини та Підляшшя, а згодом в таємному договорі графа Оттокара Черні прописала положення про розподіл Галичини на польську та українську, із створенням на основі української Галичини та Буковини окремого коронного крою. Однак в силу історичних обставин цей договір так і не був ратифікований.

16 жовтня 1918 року імператор Австро-Угорщини Карл I видає маніфест: «До моїх вірних австрійських народів». У положенні маніфесту Карла I фактично визнавався майбутній федеральний устрій імперії. На основі даного маніфесту 18 жовтня 1918 року в місті Львів представники Галичини та Буковини в Австро-Угорському парламенті, політичні діячі утворюють Українську Національну Раду, як представницького органу на чолі з Євгеном Петрушевичем. А вже 19 жовтня Рада оголошує про намір об'єднання всіх західноукраїнських земель в єдину державу.

Проте, такий хід подій не влаштовував представників польського національного руху на території західноукраїнських земель, і вже 28 жовтня в місті Краків утворюється Польська ліквідаційна комісія, представники якої 1 листопада 1918 року повинні були прийняти у Львові від австрійського намісника Карла фон Гуйна владу над Східною Галичиною. Дізнавшись про плани Польської ліквідаційної комісії представники Центрального військового комітету, утвореного в березні 1918 року, та терміновому зібранні вирішили підняти повстання, оскільки на їхню думку всі мирні засоби для утворення української держави вже були вичерпані [2, с. 489].

У ніч на 1 листопада 1918 року українські військові частини, в основі яких представники легіону УСС на чолі Д. Вітовським, беруть під свій

захист всі головні управлінські установи в місті Львів, і піднімають над ратушею міста синьо-жовтий український прапор. У цей же день під контроль Української Національної Ради (далі УН Ради) переходять міста Станіслав, Коломия, Тернопіль.

Отже, як підкреслив М. Кравчук: *«Збройний переворот 1-го листопада 1918р., очолений Дмитром Вітовським і забезпечив проголошення незалежної Західноукраїнської Народної Республіки. Тим самим мета УСС, з якою вони вийшли на боротьбу в Першій світовій війні, була ними ж і досягнута без будь-якої сторонньої допомоги»* [4, с. 39].

Проте, незважаючи на ефективну та оперативну діяльність представників УН Ради та роботу українських політичних та військових діячів Західноукраїнська Народна Республіка зазнала поразки, передумовами якої було: по-перше, агресивна політика новоствореної Польщі, яка користувалась підтримкою держав Антанти; по-друге, міжнародна ізоляція ЗУНР. Оскільки європейські країни не вбачали в ній самостійної держави; по-третє, не достатньо оснащена і забезпечена армія, яка незважаючи на високий бойовий дух не мала економічної основи для здійснення довготривалих бойових дій; по-четверте, поразка УНР в національно-визвольній боротьбі на території Наддніпрянської України [1, с. 87].

Висновки. Тривалий період окупації території Східної Галичини іноземними державами, український народ все ж таки спромігся в ході тривалої національно-визвольної, культурної, соціальної, військової боротьби проявити свою самобутність та гідність, реалізувати право на самовизначення, створити ряд організацій, Руська трійця, Головна Руська Рада, Українські Січові Стрільці, Українська Галицька Армія, які стали основою для формування української держави.

ЗУНР, як перше державне утворення та території західноукраїнських земель, основи якого закладені з середини XIV століття, була яскравим проявом державотворницьких традицій та самобутності українського народу, і незважаючи на нетривалий період її існування (257 днів), вона стала основою для подальшої національно-визвольної боротьби за незалежність яку провадили УПА, українські дисиденти, а згодом, у 1991 році – переможне утворення Української соборної держави.

Список використаних джерел

1. Васюта І. Відродження західноукраїнської державності 1918-1920 рр.: альтернативні типи її становлення і причини падіння / І. Васюта // Васюта І. Політична історія Західної України (1918-1939) / І. Васюта. – Л., 2006. – С. 10-92.
2. Іванов В. М. Історія держави і права України: навч. посібник / В. М. Іванов. – К.: КУП НАНУ, 2013. – 892 с.
3. Історичні передумови створення Західноукраїнської Народної Республіки та формування її збройних сил [Електронний ресурс] / А. Л. Папікян, І. М. Томюк // Військово-науковий вісник. – 2010. – Вип. 14. – С. 59-78. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2010_14_6.

4. Кравчук М.В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914-1993 рр. (Орг-я. структура, штати): Історико-правове дослідження. – Івано-Франківськ, Коломия: Плай, Вік. – 1997. – 292 с.

5. Кравчук М.В. Українські Січові Стрільці / М.В. Кравчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998.– 40 с.

6. Лазарович, М. Українські січові стрільці у фронтових умовах другої половини 1914 - початку 1915 року / М. Лазарович, Н. Лазарович // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – Вип. 19, ч. 1. – С. 225-236.

7. Шишкевич М. С. Альманах “Русалка дністровая” 1837 р. / М. С. Шишкевич, Я. Ф. Головацький, І. М. Вигилевич. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://1576.ua/books/3063>

Фрицький О.В.

студент I курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доктор права

Українського вільного університету, завідувач кафедри

теорії та історії держави і права ТНЕУ

Кравчук М.В.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Здійснення державного будівництва у Західноукраїнській Народній Республіці відіграло ключову роль на формування державотворчих ідей та традицій українців у ХХ столітті. Враховуючи легітимність створення державного апарата ЗУНР, становлення та функціонування органів державної влади ЗУНР суттєво вплинуло на формування в свідомості українців ідей про відновлення національної держави. Більш того, розроблені та прийняті нормативно-правові акти Західноукраїнської Народної Республіки встановили фактично законодавчу основу для майбутнього відновлення української державності.

Фундаментальну роль у здійсненні державного будівництва та правотворчої діяльності ЗУНР відіграли міжнародні відносини, оскільки визнання Західноукраїнської Народної Республіки самостійною державою було предметом міжнародних конференцій, договорів та численних переговорів, в тому числі і за участю представників ЗУНР.

За твердженням вчених «сам президент ЗУНР Є. Петрушевич був переконаний в успішному вирішенні проблеми державної самостійності Галичини за допомогою міжнародних чинників» [1, с. 293].

Аналіз останніх досліджень та публікацій: питання державного будівництва та міжнародних відносин ЗУНР було предметом дослідження вітчизняних вчених, серед яких праці В. Ю. Білоусова,